

АНАЛИТИЧНА ОЦЕНКА НА РЕСУРСНИЯ (ИМУЩЕСТВЕНИЯ) ПОТЕНЦИАЛ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО

В статията се определя компонентите на ресурсия потенциал на предприятието, изследвани параметри на използването им в динамика. Установено взаимодействието на икономически растеж (спад) и оценки на общия потенциал на ресурсите на предприятието или отделните му видове

Икономическият растеж на стопанските единици представлява безусловната дългосрочна динамика на основните производствени параметри (ресурси и резултати), отразявайки изцяло тяхното възходящо развитие. Той определя разширяването и усъвършенстването на бизнеспотенциала и реализирането на неговите възможности. Количествените натрупвания и качествените изменения на основните производствени ресурси и на крайните производствени резултати характеризират същността на растежа. Следователно икономическият растеж е процес на превръщане на растящите производствени фактори и реструктурирането им в нарастващи икономически резултати.

На микроравнище икономическият растеж, както и ефективността, са във функционална зависимост от качеството на мениджмънта на стопанските единици. Съвременното стопанско управление (ефективният мениджмънт) се насочва към елиминиране на заплахите и/или оползотворяване на предлаганите възможности от рисковата външна среда с цел удължаване продължителността на растежа за сметка съкращаване времетраенето на спада при тяхното обективно обусловено редуване.

Всяка промяна следва да се базира на точна оценка на фактическото състояние като функция от миналото му развитие. Практиката да се анализират дейността, ресурсите, разходите и възможностите на предприятието не е нова, но едва в условията на пазарна икономика тя придоби нов смисъл. Изследването на потенциала на стопанските единици, и по-конкретно имуществения ресурсен потенциал е наложително в съвременните икономически условия, от една страна, поради ограничеността на повечето материални ресурси, а от друга страна – поради необходимостта от прилагане на екологосъобразни производствени технологии и съхранение на националните природни ресурси и естествената среда. Диагностика на потенциала е предпоставка за по-нататъшни проучвания като: икономическа оценка на стойността на предприятието, определяне на фирмения рейтинг, на конкурентоспособността, типа на икономическия растеж и др. Оценката на потенциала е необходимост за широк кръг стопански организации – нововъзникващи частни фирми, държавни или приватизирани бивши държавни предприятия.

Обобщено, икономическият растеж “зависи и се свежда до взаимодействието между резултатите от производствения процес, потенциала на производствените ресурси с ефективността на тяхното използване. От взаимодействието между тях се определя типът или видът на растежа и ефективността или цената на този растеж.”¹

Обект на настоящото изследване е оценка на връзката между икономическия растеж, ефективността и ресурсния потенциал. За илюстрация на технологията на анализа се използва информация за фармацевтичното предприятие “Софарма”

¹ Ненов Т.Б. Атанасов. Ефективност и растеж на индустриалните фирми в съвременните условия. Варна, УИИУ, 2000, с. 39.

АД – София за периода 2007-2010 г. Изборът на обекта на изследване е поради факта, че “Софарма” АД получи наградата на Българската фондова борса за емитент с най-голям принос в развитието на капиталовия пазар през 2010 г. Призът се дава за първи път на публична компания.

Аналітичната обработка на данните се извършва с помощта на приложна програма MS Excel. Целта е да се установи наличието и вида на икономическия растеж (респ. спад) въз основа на използването на материално-веществените ресурси на предприятието.

Необходимо е предварително да се очертаят следните методически особености:

– *първо*, база за оценка на ефективността и растежа е ресурсния потенциал, и по-конкретно имуществения ресурсен потенциал;

– *второ*, за характеризирани на имуществения потенциал се използват текущите и нетекущи активи на предприятието:

– нетекущото (дълготрайно) имущество се измерва чрез общия размер на дълготрайните материални активи (ДМА), в т.ч. чрез техния основен компонент – производствените активи (ПА). В случая от втория показател се изключват земите, сградите, съоръженията, стопанския инвентар и оборудването на предприятието като пасивна част на дългосрочно използваното имущество;

– текущото (краткотрайно) имущество е посочено в две разновидности – като ресурси и като разходи. Ресурсният потенциал е представен чрез стойността на инвестираните в производството материали (М), а разходния – чрез вложените средства за материали като основен разход по икономически елементи за обичайната дейност на предприятието (МР).

трето, за измерители на бизнесрезультатите се използват: нетен размер на приходите от продажби (НРПП); брутна добавена стойност (БДС); покриващ принос (Пс) и текущ финансов резултат (ФР).

Динамиката на показателите е представена чрез индекси на постоянна база, като се има предвид първата година от изследвания период. Тя е избрана поради факта, че предшества икономическата и финансова криза в страната. В таблица 1 са посочени изчислените с MS Excel индекси за динамиката на избраните показатели.

Таблица 1. Индекси на динамика на основните показатели на база 2007 г.

Показатели (хил. лв.)	Периоди		
	2008/2007	2009/2007	2010/2007
1. Дълготрайни материални активи	1.03	1.17	1.40
2. Производствени активи	1.30	1.24	1.13
3. Материали	0.96	0.97	1.11
4. Разходи за материали	1.34	1.15	1.32
5. Нетен размер на приходите от продажби	1.06	1.18	1.32
6. Текущ финансов резултат	0.63	1.09	1.32
9. Брутна добавена стойност	0.96	1.19	1.32
10. Покриващ принос	1.11	1.20	1.14

Поради ограничения обем на разработката се изследва динамиката само на два от показателите за оценка ефективността от използване на имуществения ресурсен потенциал – брутна добавена стойност и текущият финансов резултат. Причини за избора им са следните:

– добавената стойност, освен като важен оценъчен показател за обема на производството при пазарни условия, е в съответствие с установяването на брутният вътрешен продукт (измерител на икономическия растеж на

макроравнище). Освен това възможността за преориентиране към производство и износ на капиталоемки стоки с висока добавена стойност (инвестиционни стоки) зависи от наличния потенциал на предприятията и степента на използването му;

– текущият финансов резултат определя възможностите на предприятието за разширено възпроизводство и устойчив икономически растеж.

Установяват се показатели за степента на ефективно използване имуществения потенциал на основата на различни показатели за ресурсите, разходите и бизнесрезультатите. Общият технологичен вид на модела за анализ е следният:

$$Eф = \frac{\text{бизнесрезультати}}{\text{имуществен и ресурси}} = \frac{\text{НРПП, БДС, Пс, Пч}}{\text{ДМА, ПА, М, МР}} \quad (1)$$

Факторният анализ на причините за динамиката на показателите за ефективност на ресурсния потенциал се илюстрира чрез показателя брутна добавена стойност на един лев материали за периода 2009-2010 г.²:

$$Eф = \frac{\text{БДС}}{\text{М}} \quad (2)$$

$$\Delta Eф = 7.61 - 7.86 = - 0,25$$

$$1) \Delta Eф (M) = Eф^1 - Eф_0 = \frac{\text{БДС}_0}{M_1} - 7,86 = \frac{141475}{20705} - 7,86 = 6,83 - 7,86 = - 1,03$$

$$2) \Delta Eф (\text{БДС}) = Eф_1 - Eф^1 = 7,61 - 6,83 = + 0,78$$

$$\text{Комплексно влияние } \Delta Eф = \Delta Eф (M) + \Delta Eф (\text{БДС}) = - 1,03 + 0,78 = - 0,25 .$$

Видно е, че ресурсният фактор оказва неблагоприятно влияние, докато факторът за бизнесрезултата въздейства положително върху общата неблагоприятна динамика на ефективността. Това се дължи на по-високия ръст на индекса на динамика на материалите (20705/17995=1,15) в сравнение с този на брутната добавена стойност (157532/141475=1,11). Подобни изводи се правят и при другите показатели за анализ на ефективността за четиригодишния период.

В таблица 2 е представена входящата информация за изследваното предприятие от счетоводния баланс и отчета за приходите и разходите, както и съответстващата аналитична информация.

Таблица 2. Показатели за използването на ресурсния потенциал

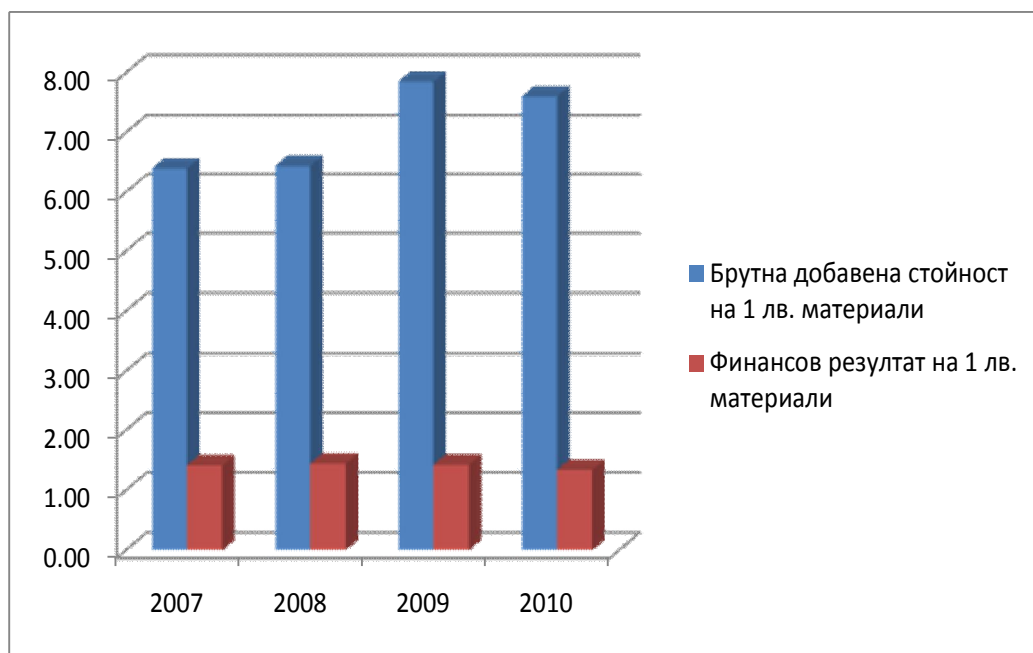
Показатели	"Софарма" АД - София			
	2007	2008	2009	2010
1	2	3	4	5
I. Входяща информация (хил. лв.)				
1. Материали	18571	17752	17995	20705
2. Дълготрайни материални активи, в т.ч.:	111212	114972	130110	155621
2.1. Производствени активи	34098	44331	42145	38583
3. Нетен размер на приходите от продажби	158063	166853	186360	209059
4. Текущ финансов резултат (печалба)	30630	19295	33497	40544
5. Разходи за материали	39095	52393	44885	51527
6. Променливи разходи	111212	114972	130110	155621

² Аналогичен разчет се прилага при всички показатели за производителност за оставащите периоди. Използва се техниката "елиминирание". За подробности вж. Михайло М. и др. Анализ на търговския бизнес. Велико Търново, Абагар, 2010, с. 85 и следв.

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5
II. Аналітична інформація				
7. Брутна добавена стойност (хил. лв.) (3-5)	118 968	114 460	141 475	157 532
8. Покриващ принос (хил. лв.) (3-6)	46 851	51 881	56 250	53 438
9. Приходи на 1 лв. вложени:				
9.1. Материали (3/1)	8.51	9.40	10.36	10.10
9.2. Дълготрайни материални активи (3/2)	1.42	1.45	1.43	1.34
9.3. Производствени активи (3/2.1)	4.64	3.76	4.42	5.42
9.4. Разходи за материали (3/5)	4.04	3.18	4.15	4.06
10. Финансов резултат на 1 лв.:				
10.1. Материали (4/1)	1.42	1.45	1.43	1.34
10.2. Дълготрайни материални активи (4/2)	0.28	0.17	0.26	0.26
10.3. Производствени активи (4/2.1)	0.90	0.44	0.79	1.05
10.4. Разходи за материали (4/5)	0.78	0.37	0.75	0.79
11. Брутна добавена стойност на 1 лв.:				
11.1. Материали (7/1)	6.41	6.45	7.86	7.61
11.2. Дълготрайни материални активи (7/2)	1.07	1.00	1.09	1.01
11.3. Производствени активи (7/2.1)	3.49	2.58	3.36	4.08
11.4. Разходи за материали (7/5)	3.04	2.18	3.15	3.06
12. Покриващ принос на 1 лв.:				
12.1. Материали (8/1)	2.52	2.92	3.13	2.58
12.2. Дълготрайни материални активи (8/2)	0.42	0.45	0.43	0.34
12.3. Производствени активи (8/2.1)	1.37	1.17	1.33	1.39
12.4. Разходи за материали (8/5)	1.20	0.99	1.25	1.04

Изменението посочените по-горе показатели за ефективност на имуществения ресурсен потенциал, установени чрез брутната добавена стойност на един лев материали (11.1) и чрез финансовия резултат на един лев материали (10.1) е изобразено на фигура 1.

Фиг. 1. Динамика на показателите за ефективност на материалите

Общият извод, който се налага е, че предприятието е засегнато от икономическата криза, независимо от лидерските му позиции във фармацевтичния отрасъл. Това е видно от отчитания спад на повечето показатели през 2008 г., който към края на изследвания четиригодишен период е преодолян в резултат на усилията на мениджмънта за увеличение на продажбите чрез разширяване на пазарите и нарастване на печалбата и добавената стойност.

Оценката на наличието и типа на фирмения растеж следва да се прави чрез комплексна оценка на общия ресурсен потенциал на предприятието или по отделни негови видове – трудов, капиталов, на дълготрайните и краткотрайните активи и т.н. Въз основа на информацията само за имуществения ресурсен потенциал може да се определи, макар и едностранно, типа на растежа съобразно посочена в таблица 3 класификация.

Таблица 3. Видове икономически растеж (спад)

<i>Видове икономически растеж</i>	<i>Видове икономически спад</i>
<p><i>I. Екстензивен растеж</i></p> <p>1. Изцяло екстензивен растеж следствие на: А) неизменно равнище на интензивния фактор; Б) спад на интензивния фактор</p> <p>2. Смесен (екстензивно-интензивен) с преобладаващ екстензивен растеж</p>	<p><i>I. Екстензивен спад</i></p> <p>1. Изцяло екстензивен спад следствие на: А) неизменно равнище на интензивния фактор; Б) при ръст на интензивния фактор</p> <p>2. Смесен (екстензивно-интензивен) с преобладаващ екстензивен спад</p>
<p><i>II. Интензивен растеж</i></p> <p>1. Изцяло интензивен растеж следствие на: А) неизменно равнище на екстензивния фактор; Б) спад на екстензивния фактор</p> <p>2. Смесен (екстензивно-интензивен) с преобладаващ интензивен растеж</p>	<p><i>II. Интензивен спад</i></p> <p>1. Изцяло интензивен спад следствие на: А) неизменно равнище на екстензивния фактор; Б) ръст на екстензивния фактор</p> <p>2. Смесен (екстензивно-интензивен) с преобладаващ интензивен спад</p>

Анализът на индексите на динамика на изследваните показатели дава основание постигнатият растеж да бъде характеризирани като смесен с преобладаващ интензивен растеж.

На фона на общата икономическа обстановка в страната в период на криза този резултат на предприятието, постигнат чрез умела кадрова политика на разумни икономии, е по-скоро изключение отколкото правило. Според оценката на ESI (обобщен иновационен индекс), за разлика от водещите европейски предприятия, българските заемат изоставащи и догонващи позиции³. Затова поетапното приоритетно достигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж до 2020 г.⁴ следва да бъде основна цел в развитието на стопанските единици.

Потенциалът на стопанските единици може да се изследва от различни гледни точки. В настоящата икономическа ситуация особена важност придобива въпроса за формирането, развитието и използването на потенциала на българските предприятия за осигуряване на тяхната ефективност и конкурентоспособност. Жизнеспособността и просперитета на всяко предприятие се свързва с прехода от определена ситуация на предприятието (съществуващото състояние) към желаното му състояние в бъдеще, съобразно целите и вижданията на ръководството. Обосновката и избора на вариант за осъществяването на този преход зависи от прилагането на съвременни управленски теории и технологии, и особено стратегически мениджмънт.

³ Ангелов, Ив. Догонващият икономически растеж и конкурентоспособността на българската икономика (макроикономически поглед). София, Годишник на УНСС, 2007

⁴ Национална програма "България 2020", предложена от Икономическия и социален съвет